Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Tiende Afdeling)

23. oktober 2025 *

»Præjudiciel forelæggelse – direktiv (EU) 2015/2302 – pakkerejser og sammensatte rejsearrangementer – levering af pakkerejsen – mangel – artikel 14, stk. 1 – ret til en passende nedsættelse af prisen – artikel 14, stk. 2 – ret til en passende erstatning – artikel 14, stk. 3, litra b) – omstændigheder, der udelukker den rejsendes ret til en erstatning – manglen kan tilskrives en tredjepart, som ikke har forbindelse med leveringen af de rejseydelser, der er indeholdt i aftalen om pakkerejsen, og er uforudselig eller uundgåelig – påvisning af en fejl – artikel 4 – harmoniseringsniveau – fuld refusion trods delvis levering af ydelser – artikel 1 – højt forbrugerbeskyttelsesniveau – artikel 25 – sanktioner – artikel 3, nr. 12) – begrebet »uundgåelige og ekstraordinære omstændigheder« – offentlig myndighedsakt«

I sag C-469/24 [Tuleka] [i],

angående en anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 267 TEUF, indgivet af Sąd Rejonowy w Rzeszowie (den regionale domstol i Rzeszów, Polen) ved afgørelse af 27. marts 2024, indgået til Domstolen den 3. juli 2024, i sagen

B.F. (1),

B.F. (2)

mod

Z. sp. z o.o.,

har

DOMSTOLEN (Tiende Afdeling),

sammensat af E. Regan, som fungerende afdelingsformand, og dommerne D. Gratsias og B. Smulders (refererende dommer),

generaladvokat: L. Medina,

justitssekretær: A. Calot Escobar,

på grundlag af den skriftlige forhandling,

* Processprog: polsk.

[i] Den foreliggende sags navn er et vedtaget navn. Det svarer ikke til et navn på en part i sagen.

efter at der er afgivet indlæg af:

– den polske regering ved B. Majczyna og D. Lutostańska, som befuldmægtigede,

– den tjekkiske regering ved M. Smolek, S. Šindelková og J. Vláčil, som befuldmægtigede,

– den græske regering ved Z. Chatzipavlou og C. Kokkosi, som befuldmægtigede,

– Europa-Kommissionen ved I. Rubene og A. Szmytkowska, som befuldmægtigede,

og idet Domstolen efter at have hørt generaladvokaten har besluttet, at sagen skal pådømmes uden forslag til afgørelse,

afsagt følgende

Dom

1 Anmodningen om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af artikel 1, artikel 3, nr. 12), artikel 4 og artikel 14, stk. 1-3, i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv (EU) 2015/2302 af 25. november 2015 om pakkerejser og sammensatte rejsearrangementer samt om ændring af forordning (EF) nr. 2006/2004 og Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2011/83/EU og om ophævelse af Rådets direktiv 90/314/EØF (EUT 2015, L 326, s. 1).

2 Denne anmodning er er blevet indgivet i forbindelse med en tvist mellem to rejsende, B.F. (1) og B.F. (2), og en rejsearrangør, Z. sp. z. o.o., vedrørende en anmodning om refusion og erstatning indgivet af disse rejsende som følge af en pakkerejse, der ikke fandt i overensstemmelse med aftalen.

Retsforskrifter

EU-retten

3 3. og 31. betragtning til direktiv 2015/2302 har følgende ordlyd:

»(3) Efter artikel 169, stk. 1, og artikel 169, stk. 2, litra a), [TEUF] skal Unionen bidrage til at sikre et højt forbrugerbeskyttelsesniveau ved foranstaltninger, som vedtages i henhold til artikel 114 [TEUF].

[...]

(31) Rejsende bør også kunne opsige aftalen om en pakkerejse når som helst inden pakkerejsens begyndelse mod betaling af et passende og begrundet opsigelsesgebyr under hensyntagen til forventede omkostningsbesparelser og indtægter fra afsættelse af rejseydelserne til anden side. De bør også have ret til at opsige aftalen om en pakkerejse uden betaling af et opsigelsesgebyr, når leveringen af pakkerejsen vil blive væsentligt berørt af uundgåelige og ekstraordinære omstændigheder. Dette kan f.eks. omfatte krigsførelse, andre alvorlige sikkerhedsproblemer såsom terrorisme, betydelige risici for menneskers sundhed såsom

udbrud af en alvorlig sygdom på rejsedestinationen eller naturkatastrofer såsom oversvømmelser, jordskælv eller vejrforhold, der gør det umuligt at rejse sikkert til destinationen som fastsat i aftalen om pakkerejsen.«

4 Dette direktivs artikel 1 med overskriften »Genstand« fastsætter følgende:

»Formålet med dette direktiv er at bidrage til det indre markeds funktion og til opnåelse af et højt forbrugerbeskyttelsesniveau, der er så ensartet som muligt, ved at tilnærme visse forhold i medlemsstaternes love og administrative bestemmelser vedrørende aftaler, der indgås mellem rejsende og erhvervsdrivende, om pakkerejser og sammensatte rejsearrangementer.«

5 Følgende fremgår af det nævnte direktivs artikel 3 med overskriften »Definitioner«:

»I dette direktiv forstås ved:

[...]

12) »uundgåelige og ekstraordinære omstændigheder«: en situation, som den part, der påberåber sig en sådan situation, ikke har nogen indflydelse på, og hvis konsekvenser ikke kunne afværges, selv hvis der var blevet truffet alle rimelige foranstaltninger.

13) »mangel«: det forhold, at de rejseydelser, som pakkerejsen omfatter, ikke er blevet leveret eller ikke er blevet leveret i overensstemmelse med aftalen

[...]«

6 Samme direktivs artikel 4 med overskriften »Harmoniseringsniveau« har følgende ordlyd:

»Medlemsstaterne må ikke i national ret opretholde eller indføre bestemmelser, der fraviger dem, der er fastsat i dette direktiv, herunder strengere eller lempeligere bestemmelser, for at sikre et andet beskyttelsesniveau for rejsende, medmindre det er fastsat i dette direktiv.«

7 Artikel 13 i direktiv 2015/2302 med overskriften »Ansvar for levering af pakkerejsen« bestemmer:

»1. Medlemsstaterne sikrer, at rejsearrangøren er ansvarlig for leveringen af de rejseydelser, der er inkluderet i aftalen om pakkerejsen, uanset om ydelserne skal leveres af rejsearrangøren eller af andre rejsetjenesteydere.

Medlemsstaterne kan i deres nationale ret opretholde eller indføre bestemmelser om, at formidleren også er ansvarlig for levering af pakkerejsen. I så fald finder de bestemmelser i artikel 7 og kapitel III, nærværende kapitel og kapitel V, der gælder for rejsearrangøren, på tilsvarende vis også anvendelse for formidleren.

[...]

3. Hvis nogle af rejseydelserne ikke leveres i overensstemmelse med aftalen om pakkerejsen, afhjælper rejsearrangøren manglen, medmindre dette:

a) er umuligt, eller

b) medfører uforholdsmæssige omkostninger under hensyntagen til manglens omfang og værdien af de berørte rejseydelser.

Hvis rejsearrangøren i overensstemmelse med nærværende stykkes første afsnit, litra a) eller b), ikke afhjælper manglerne, finder artikel 14 anvendelse.

[...]

5. Hvis en væsentlig del af rejsetjenesteydelserne ikke kan leveres i overensstemmelse med aftalen om pakkerejsen, tilbyder rejsearrangøren uden yderligere udgifter for den rejsende egnede alternative arrangementer af en så vidt muligt tilsvarende eller højere kvalitet end dem, der er specificeret i aftalen, med henblik på pakkerejsens fortsættelse, herunder når den rejsendes befordring tilbage til afrejsestedet ikke leveres i overensstemmelse med aftalen.

Hvis de tilbudte alternative arrangementer medfører, at pakkerejsen er af en lavere kvalitet end den, der er specificeret i aftalen om pakkerejsen, giver rejsearrangøren den rejsende en passende nedsættelse af prisen.

Den rejsende kan kun afvise de tilbudte alternative arrangementer, hvis de ikke er en tilsvarende ydelse i forhold til aftalen om pakkerejsen, eller den givne nedsættelse af prisen er utilstrækkelig.

[...]«

8 Dette direktivs artikel 14 med overskriften »Prisnedsættelse og erstatning« bestemmer:

»1. Medlemsstaterne sikrer, at den rejsende har ret til en passende nedsættelse af prisen for enhver periode, hvor der forelå en mangel, medmindre rejsearrangøren kan forelægge dokumentation for, at manglen kan tilskrives den rejsende selv.

2. Den rejsende har ret til at få passende erstatning fra rejsearrangøren for enhver skade, som den rejsende lider som følge af en mangel. Kompensationen skal ydes hurtigst muligt.

3. Den rejsende har ikke ret til erstatning, hvis rejsearrangøren kan forelægge dokumentation for, at manglen:

a) kan tilskrives den rejsende selv

b) kan tilskrives en tredjepart, som ikke har forbindelse med leveringen af de rejseydelser, der er indeholdt i aftalen om pakkerejsen, og er uforudselig eller uundgåelig, eller

c) skyldes uundgåelige og ekstraordinære omstændigheder.

[...]«

9 Det nævnte direktivs artikel 25 med overskriften »Sanktioner« er affattet således:

»Medlemsstaterne fastsætter bestemmelser om sanktioner for overtrædelser af de nationale bestemmelser, der er vedtaget i medfør af dette direktiv, og træffer alle nødvendige foranstaltninger til at sikre gennemførelsen heraf. Sanktionerne skal være effektive, stå i rimeligt forhold til overtrædelserne og have afskrækkende virkning.«

Polsk ret

10 Ustawa o imprezach turystycznych i powiązanych usługach turystycznych (lov om turistarrangementer og tilknyttede turisttjenester) af 24. november 2017 (Dz. U. de 2017, pos. 2361) i den affattelse, der finder anvendelse i tvisten i hovedsagen (herefter »rejseloven«), bestemmer i artikel 4:

»[...]

15) Ved »uundgåelige og ekstraordinære omstændigheder« forstås en omstændighed, som den part, der påberåber sig en sådan omstændighed, ikke har kontrol over, og hvis konsekvenser ikke kunne have været undgået, selv om alle rimelige foranstaltninger var blevet truffet.

16) Ved »mangel« forstås, at de rejseydelser, som pakkerejsen omfatter, ikke er blevet leveret eller ikke er blevet leveret i overensstemmelse med aftalen

[...]«

11 Denne lovs artikel 50 bestemmer:

»1. Den rejsende har ret til prisnedsættelse for hver periode, hvor der er konstateret en mangel, medmindre manglen kan tilskrives den rejsendes egne handlinger eller forsømmelse.

2. Den rejsende har ret til at få passende godtgørelse eller erstatning for enhver skade, som den rejsende lider som følge af en mangel. Kompensationen eller erstatningen skal ydes hurtigst muligt af rejsearrangøren.

3. Den rejsende har ikke ret til erstatning, hvis rejsearrangøren kan forelægge dokumentation for, at manglen:

1) kan tilskrives den rejsendes egen fejl

2) kan tilskrives en fejl fra en tredjepart, som ikke har forbindelse med leveringen af de rejseydelser, der er indeholdt i aftalen om pakkerejsen, og er uforudselig eller uundgåelig, eller

3) skyldes uundgåelige og ekstraordinære omstændigheder.

[...]«

Tvisten i hovedsagen og de præjudicielle spørgsmål

12 Den 27. juli 2022 indgik sagsøgerne i hovedsagen en aftale med sagsøgte i hovedsagen om en rejse og et »all inclusive« ophold på et femstjernet hotel i Albanien for perioden fra den 1. september til den 8. september 2023 for en pris på 8 696 polske złoty (PLN) (ca. 2 048 EUR).

13 På opholdets første dag blev sagsøgerne i hovedsagen vækket af støj fra nedrivningsarbejde på to af dette hotels svømmebassiner. Dette nedrivningsarbejde varede fra kl. 7.30 til 19.30 fra den første til den fjerde dag af sagsøgernes ophold. Nedrivningsarbejdet var anordnet af de albanske

myndigheder og blev gennemført under tilstedeværelse af forskellige medier og politiet. Ved afslutningen af disse arbejder var disse svømmebassiner, strandpromenaden, den asfalterede strandpromenade med adgang til havet og infrastrukturen ved havet blevet revet ned.

14 Under samme ophold oplevede sagsøgerne i hovedsagen lange køer for at få deres måltider og var nødt til at komme præcist ved den angivne spisetid, da kun få måltider blev serveret. Desuden blev den servering af snacks, der var planlagt til kl. 17, afskaffet.

15 I øvrigt blev der i løbet af de sidste tre dage af det pågældende ophold påbegyndt arbejder med at tilføje en femte etage til det omhandlede hotel. De byggematerialer, der var nødvendige for dette arbejde, blev transporteret i de elevatorer, der blev anvendt af gæsterne på hotellet.

16 Efter dette ophold anmodede sagsøgerne i hovedsagen sagsøgte i hovedsagen om betaling af en erstatning på 22 696 PLN (ca. 5 346 EUR), svarende til et beløb på 8 696 PLN (ca. 2 048 EUR) i erstatning for den materielle skade, som de havde lidt som følge af sagsøgte i hovedsagens culpøse misligholdelse af den omhandlede aftale om en pakkerejse, og et beløb på 14 000 PLN (ca. 3 298 EUR) i erstatning for den immaterielle skade, som de havde lidt.

17 Sagsøgte i hovedsagen modsatte sig denne betaling. Selskabet gjorde gældende, at eftersom det pågældende nedrivningsarbejde var en følge af en afgørelse fra de albanske myndigheder, som selskabet skulle indordne sig under, stod det over for uundgåelige og ekstraordinære omstændigheder, der fritog det for forpligtelsen til at betale erstatning til sagsøgerne i hovedsagen. Sagsøgte anførte videre, at selskabet havde tilbudt sagsøgerne i hovedsagen en feriekupon til en værdi af 750 PLN (ca. 165 EUR) som erstatning for manglen som følge af nedrivningsarbejdet.

18 Den forelæggende ret, for hvilken denne tvist er indbragt, ønsker i første række oplyst, om rejselovens artikel 50, stk. 3, nr. 2, er forenelig med direktiv 2015/2302, for så vidt som denne bestemmelse fastsætter, at den rejsende ikke har ret til erstatning i tilfælde af en mangel, hvis rejsearrangøren beviser, at manglen skyldes fejl begået af en tredjepart, som ikke har forbindelse med leveringen af de rejseydelser, der er indeholdt i aftalen om pakkerejsen, og at denne mangel er uforudseelig eller uundgåelig.

19 Ifølge den forelæggende ret udelukker artikel 14, stk. 3, litra b), i direktiv 2015/2302 erstatning til en rejsende fra den pågældende rejsearrangør, hvis sidstnævnte kan forelægge dokumentation for, at manglen kan tilskrives en tredjepart, som ikke har forbindelse med leveringen af de rejseydelser, der er indeholdt i den omhandlede aftale om pakkerejsen, og at denne mangel er uforudseelig eller uundgåelig, uden at denne rejsearrangør er forpligtet til at bevise denne tredjeparts fejl. Den forpligtelse for rejsearrangøren til at bevise en tredjeparts fejl, der er fastsat i rejselovens artikel 50, stk. 3, nr. 2, er i strid med den fuldstændige harmonisering, der er foretaget ved direktiv 2015/2302, som fastsat i direktivets artikel 4, og som bekræftes af en historisk fortolkning, der følger af artikel 8 i Rådets direktiv 90/314/EØF af 13. juni 1990 om pakkerejser, herunder pakkeferier og pakketure (EFT 1990, L 158, s. 59), som blev ophævet ved direktiv 2015/2302. Betingelsen om fejl kræver såvel en objektiv undersøgelse, nemlig vurderingen af, om adfærden er ulovlig, som en subjektiv undersøgelse, nemlig vurderingen af ophavsmandens adfærd, uden at dette er fastsat i direktiv 2015/2302.

20 I anden række er den forelæggende ret – henset til den omstændighed, at sagsøgte i hovedsagen kun i meget begrænset omfang har leveret de ydelser, der er fastsat i den omhandlede aftale om en pakkerejse, til sagsøgerne i hovedsagen – i tvivl om, hvorvidt disse sagsøgere i henhold til artikel 14, stk. 1, i direktiv 2015/2302 kan gives medhold i deres påstand om refusion af hele den pris, som de har betalt til sagsøgte i hovedsagen for deres pakkerejse.

21 Den forelæggende ret har i denne forbindelse anført, at udtrykket »passende nedsættelse af prisen« ud fra et leksikalsk synspunkt omfatter en maksimal nedsættelse, og at dette udtryk derfor gør det muligt at refundere hele den pris, som de rejsende har betalt. En sådan maksimal nedsættelse er berettiget, når det fastslås, at den pågældende rejsearrangør har leveret en værdiløs ydelse.

22 Ifølge den forelæggende ret kan denne maksimale nedsættelse også være begrundet, når rejsende står over for en alvorlig mangel. Denne tilgang understøttes af tredje betragtning til direktiv 2015/2302, hvoraf det fremgår, at formålet med dette direktiv er at bidrage til at opnå et højt forbrugerbeskyttelsesniveau. Henset til dette formål bør en mangel, der medfører, at den tjenesteydelse, som den pågældende rejsearrangør leverede, var værdiløs, svare til en alvorlig mangel.

23 Den forelæggende ret er imidlertid i tvivl om, hvorvidt – når disse rejsende har modtaget minimumsydelser på trods af en alvorlig mangel – en påstand fra de pågældende om refusion af hele den pris, som de har betalt, henset til de formål, som EU-lovgiver forfølger, ikke desto mindre kan tages til følge. Den nævnte ret er af den opfattelse, at dette bør være tilfældet.

24 I tredje række er den forelæggende ret af den opfattelse, at sagsøgte i hovedsagen, henset til den eskalerende og mediedækkede konflikt mellem de albanske myndigheder og ejeren af det i hovedsagen omhandlede hotel, i sin egenskab af erhvervsdrivende kan holdes ansvarlig for ikke at have forudset denne konflikt.

25 I denne sammenhæng ønsker den forelæggende ret oplyst, om retten til en passende nedsættelse af prisen for enhver periode, hvor der forelå en mangel, og retten til passende erstatning for enhver skade, der er lidt som følge af en mangel som omhandlet i artikel 14, stk. 1 og 2, i direktiv 2015/2302, alene har til formål at genoprette den aftalemæssige ligevægt mellem de berørte parter i tilfælde af en mangel, eller om disse rettigheder ligeledes er kendetegnet ved et element af sanktion og afskrækkelse med henblik på at sikre et højt forbrugerbeskyttelsesniveau.

26 Den forelæggende ret finder, at såfremt EU-lovgiver med vedtagelsen af direktiv 2015/2302 ligeledes havde ønsket at afskrække arrangører af pakkerejser fra at tolerere en mangel, ville den omstændighed, at forbrugerne har modtaget visse ydelser, ikke være til hinder for refusion af hele det beløb, som de har betalt. Det er nemlig muligt at kræve, at rejsearrangørerne foretager en analyse af rejsemarkedet ved at kontrollere, om der foreligger konkrete risici for mangler. En ret til en passende nedsættelse af prisen vil således føre til en fuldstændig beskyttelse af forbrugerne, eftersom der er fastsat sanktioner i tilfælde, hvor denne analyse ikke foretages korrekt.

27 I fjerde og sidste række ønsker den forelæggende ret oplyst, om en offentlig myndighedsakt kan være omfattet af begrebet »uundgåelige og ekstraordinære omstændigheder« som omhandlet i artikel 3, nr. 12), i direktiv 2015/2302. Den forelæggende ret har i denne henseende anført, at en sådan retsakt er uden for adressatens kontrol, for så vidt som sidstnævnte står i et underordnet forhold til den pågældende offentlige myndighed. Den forelæggende ret er imidlertid af den

opfattelse, at den administrative procedure, der fører til vedtagelsen af en sådan retsakt, er baseret på retsregler, varer en vis tid og gør det muligt for adressaten for denne retsakt at deltage. Denne adressat har desuden mulighed for at anlægge sag til prøvelse af den nævnte retsakt. Den forelæggende ret har endvidere anført, at EU-lovgiver i 31. betragtning til direktiv 2015/2302 har præciseret begrebet »uundgåelige og ekstraordinære omstændigheder«. Dette begreb kan f.eks. omfatte krigsførelse, terrorisme, udbrud af en alvorlig sygdom på rejsedestinationen eller naturkatastrofer såsom oversvømmelser, jordskælv eller vejrforhold, der gør det umuligt at rejse sikkert til destinationen som fastsat i aftalen om pakkerejsen. Denne opregning gør det ikke muligt at fastslå, at en offentlig myndighedsakt, såsom en afgørelse om nedrivning af en del af en turistinfrastruktur, er en ekstraordinær og uundgåelig omstændighed.

28 På denne baggrund har Sąd Rejonowy w Rzeszowie (den regionale domstol i Rzeszów, Polen) besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»1) Skal artikel 14, stk. 3, litra b), [i direktiv 2015/2302,] sammenholdt med artikel 4 [heri], fortolkes således, at disse bestemmelser er til hinder for anvendelsen af en bestemmelse i national ret som [rejselovens] artikel 50, stk. 3, [nr.] 2, […] for så vidt som denne bestemmelse pålægger rejsearrangøren at bevise, at en tredjepart, som ikke har forbindelse med leveringen af de rejseydelser, der er indeholdt i aftalen om deltagelse i pakkerejsen, er skyld i en mangel, når denne mangel ikke kan forudses eller undgås?

2) Skal artikel 14, stk. 1, i direktiv [2015/2302], fortolkes således, at [denne bestemmelse] ikke er til hinder for en fortolkning af nationale bestemmelser, hvorefter en passende prisnedsættelse for hver periode med manglende overholdelse kan føre til [refusion] af hele den pris, som rejsende har betalt[,] på grund af [alvorlige] mangler, selv om de rejsende har brugt nogle af de tjenester, som rejsearrangøren har leveret?

3) Skal artikel 14, stk. 1 og 2, i [direktiv 2015/2302] fortolkes således, at kravet om prisnedsættelse for hver periode med mangler og kravet om erstatning for eventuelle skader som følge af mangler udelukkende har til formål at genetablere kontraktlig ligevægt mellem parterne, eller har disse krav også […] en sanktionerende karakter, der skal afskrække rejsearrangøren fra acceptere mangler?

4) Skal artikel 3, nr. 12), i [direktiv 2015/2302] fortolkes således, at offentlige myndighedsakter, herunder en regeringsrepræsentants beslutning om at nedrive et hotel, ikke er omfattet af begrebet »uundgåelige og ekstraordinære omstændigheder««

Om de præjudicielle spørgsmål

Det første spørgsmål

29 Den forelæggende ret ønsker med det første spørgsmål nærmere bestemt oplyst, om artikel 14, stk. 3, litra b), i direktiv 2015/2302, sammenholdt med dette direktivs artikel 4, skal fortolkes således, at denne bestemmelse er til hinder for en bestemmelse i national ret, der fastsætter, at rejsearrangøren, når en mangel ved pakkerejseydelser kan tilskrives en tredjepart, som ikke har forbindelse med leveringen af disse ydelser, og efter sin karakter er uforudselig eller uundgåelig, skal godtgøre, at denne mangel skyldes denne tredjeparts fejl, for at kunne frigøre sig sit ansvar over for den rejsende.

30 I henhold til artikel 14, stk. 3, litra b), i direktiv 2015/2302, har rejsende ikke ret til erstatning, hvis rejsearrangøren kan forelægge dokumentation for, at manglen kan tilskrives en tredjepart, som ikke har forbindelse med leveringen af de rejseydelser, der er indeholdt i aftalen om pakkerejsen, og hvis manglen er uforudselig eller uundgåelig.

31 I mangel af en definition i direktiv 2015/2302 af udtrykket »kan tilskrives« i denne bestemmelse eller en udtrykkelig henvisning i dette direktiv til medlemsstaternes lovgivning med henblik på at fastlægge betydningen af dette udtryk skal det fortolkes selvstændigt under hensyntagen til dets sædvanlige betydning i almindelig sprogbrug, den sammenhæng, hvori det anvendes, og det formål, der forfølges med nævnte direktiv (jf. i denne retning dom af 8.6.2023, UFC – Que choisir og CLCV, C-407/21, EU:C:2023:449, præmis 24 og den deri nævnte retspraksis, og af 30.4.2025, Galte, C-63/24, EU:C:2025:292, præmis 28 og 29 og den deri nævnte retspraksis).

32 Efter sin sædvanlige betydning i almindelig sprogbrug betyder udtrykket »kan tilskrives« en person, at et forhold er resultatet af denne persons adfærd, uden at dette nødvendigvis indebærer, at denne adfærd udgør en forsætlig eller uagtsom tilsidesættelse af en forpligtelse, der er pålagt den nævnte person enten i henhold til gældende national ret eller ved et kontraktvilkår. Udtrykket »kan tilskrives en tredjepart« i artikel 14, stk. 3, litra b), i direktiv 2015/2302 omfatter således ganske vist ligeledes det tilfælde, hvor manglen ved rejseydelserne skyldes denne tredjeparts »fejl«. Udtrykket har ikke desto mindre en bredere betydning og omfatter ligeledes det tilfælde, hvor denne mangel skyldes den nævnte tredjeparts adfærd, der ikke udgør en »fejl«.

33 Henset til den sædvanlige betydning af udtrykket »kan tilskrives« i artikel 14, stk. 3, litra b), i direktiv 2015/2302 skal det følgelig fastslås, at denne bestemmelse gør det muligt for en rejsearrangør at frigøre sig fra sin forpligtelse til at betale erstatning til en rejsende i tilfælde af en mangel ved de leverede ydelser, hvis den pågældende godtgør, at denne mangel kan tilskrives en tredjepart, uden at det er nødvendigt at godtgøre, at den nævnte mangel skyldes en fejl, som denne tredjepart har begået.

34 Denne fortolkning understøttes af den sammenhæng, hvori dette udtryk anvendes. Artikel 13 og 14 i direktiv 2015/2302, som er indeholdt i direktivets kapitel IV med overskriften »Levering af pakkerejsen«, indfører nemlig en harmoniseret ordning for ansvar i kontraktforhold for rejsearrangører, der er kendetegnet ved disse rejsearrangørers objektive ansvar og ved en udtømmende definition af de tilfælde, hvor rejsearrangørerne kan frigøre sig fra dette ansvar (jf. i denne retning dom af 12.1.2023, FTI Touristik (Pakkerejse til De Kanariske Øer), C-396/21, EU:C:2023:10, præmis 25).

35 Navnlig gælder, at dette direktivs artikel 13, stk. 1, med overskriften »Ansvar for levering af pakkerejsen« bestemmer, at medlemsstaterne sikrer, at rejsearrangøren er ansvarlig for leveringen af de rejseydelser, der er inkluderet i aftalen om pakkerejsen, uanset om ydelserne skal leveres af rejsearrangøren selv eller af andre rejsetjenesteydere. I denne artikels stk. 3 præciseres i denne henseende, at hvis en af de nævnte ydelser ikke leveres i overensstemmelse med denne aftale, skal rejsearrangøren i princippet afhjælpe denne mangel, og i de situationer, hvor rejsearrangøren ikke afhjælper manglen, har den pågældende rejsende ret til en nedsættelse af prisen og erstatning i overensstemmelse med nævnte direktivs artikel 14, stk. 1 og 2. Rejsearrangøren er således principielt ansvarlig i tilfælde af mangler ved pakkerejseydelserne, og dette uafhængigt af, om der eventuelt foreligger en fejl, som rejsearrangøren eller dennes tjenesteydere måtte have begået i forbindelse med leveringen af disse ydelser.

36 Selv om artikel 14, stk. 2, i direktiv 2015/2302 fastsætter princippet om rejsearrangørens objektive ansvar for enhver skade, som den rejsende lider som følge af en mangel ved de leverede ydelser, gør denne artikels stk. 3 det muligt for denne rejsearrangør at frigøre sig dette ansvar ved at forelægge dokumentation for, at denne mangel henhører under et af de tre tilfælde, der er opregnet udtømmende i dette stk. 3, litra a)-c). Disse tre tilfælde har det til fælles, at manglen kan tilskrives en kilde, der er forskellig fra arrangøren, nemlig den rejsende selv, en tredjepart, som ikke har forbindelse med leveringen af rejseydelser, eller ekstraordinære omstændigheder. Det nævnte stk. 3, litra b) og c), fastsætter en yderligere betingelse, hvorefter manglen, der hidrører fra en tredjepart eller ekstraordinære omstændigheder, skal være uundgåelig. I ingen af de nævnte tre tilfælde er der derimod tale om en »fejl«.

37 Hvad endelig angår det formål, der forfølges med direktiv 2015/2302, fremgår det af direktivets artikel 1, at dette formål navnlig består i at bidrage til opnåelsen af et højt forbrugerbeskyttelsesniveau. Den fortolkning af dette direktivs artikel 14, stk. 3, litra b), der er anlagt i denne doms præmis 33, gør det muligt at sikre et sådant forbrugerbeskyttelsesniveau, eftersom en rejsearrangør, der i henhold til denne bestemmelse vil frigøre sig fra sit ansvar på grund af de omhandlede rejseydelsers mangler, ikke alene skal godtgøre, at denne mangel skyldes en tredjepart, som ikke har forbindelse med leveringen af disse rejseydelser, men ligeledes, at den nævnte mangel er uforudseelig eller uundgåelig. Det formål om at sikre et sådant forbrugerbeskyttelsesniveau, der forfølges med det nævnte direktiv, kan derfor ikke i sig selv begrunde, at en rejsearrangør er forpligtet til at godtgøre, at en tredjepart har begået en fejl, for at kunne frigøre sig fra sit ansvar over for den pågældende forbruger i tilfælde af en mangel.

38 Hertil kommer, at eftersom artikel 4 i direktiv 2015/2302 fastsætter, at medlemsstaterne ikke, medmindre andet er bestemt, i deres nationale ret kan opretholde eller indføre strengere eller lempeligere bestemmelser for at sikre et andet beskyttelsesniveau for rejsende end de bestemmelser, der er fastsat i dette direktiv, og direktivet ikke indeholder nogen bestemmelse, der giver medlemsstaterne mulighed for at indføre eller opretholde bestemmelser, der har til formål at sikre et andet beskyttelsesniveau for rejsende end det, der er fastsat i direktivets artikel 14, stk. 3, litra b), kan medlemsstaterne ikke opretholde eller vedtage en bestemmelse i national ret, hvorefter rejsearrangører kun er fritaget for deres forpligtelse til at betale erstatning i tilfælde af en mangel ved leverede rejseydelser, der kan tilskrives en tredjepart, som ikke har forbindelse med leveringen af disse ydelser, hvis disse rejsearrangører godtgør, at denne fejl skyldes denne tredjepart, og at den er uforudsigelig eller uundgåelig.

39 Følgelig er artikel 14, stk. 3, litra b), i direktiv 2015/2302 til hinder for en bestemmelse i national ret som den i hovedsagen omhandlede, hvorefter en rejsende kun mister sin ret til erstatning fra den pågældende rejsearrangør i tilfælde af en mangel ved de leverede pakkerejseydelser, der kan tilskrives en tredjepart, som ikke har forbindelse med leveringen af disse ydelser, hvis denne rejsearrangør godtgør, at denne mangel skyldes denne tredjeparts fejl og er uforudseelig eller uundgåelig.

40 Når dette er sagt påhviler det de nationale retter ved anvendelsen af nationale retsforskrifter i videst muligt omfang at fortolke dem i lyset af det pågældende direktivs ordlyd og formål, for at det med direktivet tilsigtede resultat fremkaldes, og for dermed at handle i overensstemmelse med artikel 288, stk. 3, TEUF (dom af 11.7.2024, Plamaro, C-196/23, EU:C:2024:596, præmis 41 og den deri nævnte retspraksis).

41 Som Kommissionen har gjort gældende i sit skriftlige indlæg, er en sådan overensstemmende fortolkning mulig i det tilfælde, hvor det polske udtryk »fejl«, der er anvendt i rejselovens artikel 50, stk. 3, forstås således, at det betyder »kan tilskrives« som omhandlet i nærværende doms præmis 33, hvilket den forelæggende ret skal vurdere.

42 Henset til samtlige ovenstående betragtninger skal det første spørgsmål besvares med artikel 14, stk. 3, litra b), i direktiv 2015/2302, sammenholdt med dette direktivs artikel 4, skal fortolkes således, at denne bestemmelse er til hinder for en bestemmelse i national ret, der fastsætter, at rejsearrangøren, når en mangel ved pakkerejseydelser kan tilskrives en tredjepart, som ikke har forbindelse med leveringen af disse ydelser, og efter sin karakter er uforudselig eller uundgåelig, skal godtgøre, at denne mangel skyldes denne tredjeparts fejl, for at kunne frigøre sig sit ansvar over for den rejsende.

Det andet spørgsmål

43 Den forelæggende ret ønsker med det andet spørgsmål nærmere bestemt oplyst, om artikel 14, stk. 1, i direktiv 2015/2302 skal fortolkes således, at selv om en rejsende har modtaget en del af de ydelser, der leveres af en rejsearrangør, kan den passende nedsættelse af prisen, som denne rejsende har ret til i tilfælde af en mangel ved disse ydelser, svare til en fuld refusion af den pågældende pakkerejses pris, når denne mangel er alvorlig.

44 I henhold til artikel 14, stk. 1, i direktiv 2015/2302 har en rejsende »ret til en passende nedsættelse af prisen for enhver periode, hvor der forelå en mangel, medmindre rejsearrangøren kan forelægge dokumentation for, at manglen kan tilskrives den rejsende selv«.

45 Den nedsættelse af prisen, der er omhandlet i denne bestemmelse, skal således være i overensstemmelse med hele den periode, hvor der forelå en mangel. Det er desuden allerede blevet fastslået, at vurderingen af, om denne nedsættelse af prisen er passende, ligesom konstateringen af en mangel skal foretages objektivt under hensyntagen til den pågældende rejsearrangørs forpligtelser i henhold til den indgåede pakkerejseaftale (dom af 12.1.2023, FTI Touristik (Pakkerejse til De Kanariske Øer), C-396/21, EU:C:2023:10, præmis 39).

46 Det fremgår nemlig af en læsning af artikel 14, stk. 1, og artikel 3, nr. 13), i direktiv 2015/2302, at den forpligtelse, der påhviler rejsearrangører til at indrømme en sådan nedsættelse af prisen, kun skal vurderes i forhold til de rejseydelser, der er inkluderet i aftalen om pakkerejsen, og som ikke er blevet leveret eller ikke er blevet leveret i overensstemmelse med aftalen, idet det forudsættes, at de forpligtelser, der for den pågældende rejsearrangør følger af en sådan aftale, ikke kan fortolkes indskrænkende og derfor omfatter ikke blot de forpligtelser, der udtrykkeligt er fastsat i denne aftale, men ligeledes de hermed forbundne forpligtelser, som følger af målet med aftalen (jf. i denne retning dom af 12.1.2023, FTI Touristik (Pakkerejse til De Kanariske Øer), C-396/21, EU:C:2023:10, præmis 37 og 38).

47 Vurderingen af, om den omhandlede nedsættelse af prisen er passende, skal således støttes på et skøn over værdien af de rejseydelser inkluderet i den pågældende pakkerejse, som ikke er blevet leveret, eller som ikke er blevet leveret i overensstemmelse med aftalen, idet der herved skal tages hensyn til længden af den periode, hvor rejseydelserne ikke er blevet leveret eller ikke er blevet leveret i overensstemmelse med aftalen, og til værdien af denne pakkerejse. Nedsættelsen af den nævnte pakkerejses pris skal svare til værdien af de rejseydelser, der er behæftede med en mangel (dom af 12.1.2023, FTI Touristik (Pakkerejse til De Kanariske Øer), C-396/21, EU:C:2023:10,

præmis 39). I jo højere grad rejseydelserne ikke er blevet leveret eller ikke er blevet leveret i overensstemmelse med aftalen, desto større skal nedsættelsen af prisen være for at kunne anses for at være passende.

48 Når alle de rejseydelser, der er leveret til en rejsende, er behæftet med en mangel, og den pågældende rejsearrangør ikke forelægger dokumentation for, at denne mangel kan tilskrives denne rejsende, har den nævnte rejsende således ret til fuld refusion af den pågældende pakkerejses pris fra rejsearrangøren i henhold til artikel 14, stk. 1, i direktiv 2015/2302.

49 Henset til formålet med direktiv 2015/2302 om at bidrage til opnåelsen af et højt forbrugerbeskyttelsesniveau som fastsat i dette direktivs artikel 1 skal en rejsende i øvrigt ligeledes have ret til fuld refusion af den pågældende pakkerejses pris i henhold til nævnte direktivs artikel 14, stk. 1, når manglen ved de leverede ydelser på trods af leveringen af visse ydelser er så alvorlig, at denne pakkerejse ikke længere har noget formål, og den rejsende derfor objektivt set ikke længere har nogen interesse i pakkerejsen. Når denne mangel er af et sådant omfang, at den, henset til pakkerejsens formål, gør de ydelser, der er blevet leveret, irrelevante og værdiløse, svarer den nævnte mangel de facto til en manglende levering af selve pakkerejsen, som giver ret til fuld refusion af pakkerejsens pris i henhold til sidstnævnte bestemmelse.

50 I det foreliggende tilfælde tilkommer det derfor den forelæggende ret under hensyntagen til samtlige omstændigheder at vurdere, om det nedrivningsarbejde, det bygningsarbejde og de mangelfulde restaurationsydelser, der er omhandlet i hovedsagen, har haft til følge, at den pakkerejse, som sagsøgerne i hovedsagen havde booket, havde mistet sit formål og derfor objektivt var blevet uden interesse for disse sagsøgere. Såfremt den forelæggende ret når frem til denne konklusion, skal disse sagsøgere i henhold til den nationale ret, der har til formål at gennemføre artikel 14, stk. 1, i direktiv 2015/2302 i polsk ret, have ret til en fuld refusion af denne pakkerejses pris fra sagsøgte i hovedsagen i dennes egenskab af rejsearrangør.

51 Henset til samtlige ovenstående betragtninger skal det andet spørgsmål besvares med, at artikel 14, stk. 1, i direktiv 2015/2302 skal fortolkes således, at selv om en rejsende har modtaget en del af de ydelser, der leveres af en rejsearrangør, kan den passende nedsættelse af prisen, som denne rejsende har ret til i tilfælde af en mangel ved disse ydelser, svare til en fuld refusion af den pågældende pakkerejses pris, når denne mangel er så alvorlig, at denne pakkerejse, henset til dens formål, objektivt set ikke længere er i nævnte rejsendes interesse.

Det tredje spørgsmål

52 Den forelæggende ret ønsker med det tredje spørgsmål nærmere bestemt oplyst, om artikel 14, stk. 1 og 2, i direktiv 2015/2302 skal fortolkes således, at retten til en passende nedsættelse af prisen for enhver periode, hvor der forelå en mangel, og retten til erstatning for enhver skade, der er lidt som følge af en mangel, som fastsat i denne bestemmelse, alene har til formål at genoprette den aftalemæssige ligevægt mellem rejsearrangørerne og de rejsende, henset til de tjenesteydelser, der faktisk leveres af disse rejsearrangører, og til den pris, som disse rejsende betaler, eller om disse rettigheder ligeledes har til formål at sanktionere de nævnte rejsearrangører for at afskrække dem fra at tolerere en mangel.

53 Den polske regering har rejst tvivl om, hvorvidt dette spørgsmål kan antages til realitetsbehandling, med den begrundelse, at grundene til, at den forelæggende ret er i tvivl om formålet med de nævnte rettigheder, ikke i tilstrækkelig grad fremgår af forelæggelsesafgørelsen.

54 Det skal i denne forbindelse bemærkes, at det inden for rammerne af det samarbejde, der i medfør af artikel 267 TEUF er indført mellem Domstolen og de nationale retter, udelukkende tilkommer den nationale ret, for hvilken en tvist er indbragt, og som har ansvaret for den retsafgørelse, der skal træffes, på grundlag af omstændighederne i den konkrete sag at vurdere, såvel om en præjudiciel afgørelse er nødvendig for, at den kan afsige dom, som relevansen af de spørgsmål, den forelægger Domstolen. Når de stillede spørgsmål vedrører fortolkningen af EU-retten, er Domstolen derfor principielt forpligtet til at træffe afgørelse (dom af 27.6.2024, Gestore dei Servizi Energetici, C-148/23, EU:C:2024:555, præmis 29 og den deri nævnte retspraksis).

55 Heraf følger, at der foreligger en formodning for, at spørgsmål om EU-retten er relevante. Domstolen kan kun afvise at træffe afgørelse vedrørende et præjudicielt spørgsmål fra en national ret, hvis det klart fremgår, at den ønskede fortolkning af en EU-retlig regel savner enhver forbindelse med realiteten i hovedsagen eller dennes genstand, såfremt problemet er af hypotetisk karakter, eller Domstolen ikke råder over de faktiske og retlige oplysninger, som er nødvendige for, at den kan give en hensigtsmæssig besvarelse af de forelagte spørgsmål (dom af 27.6.2024, Gestore dei Servizi Energetici, C-148/23, EU:C:2024:555, præmis 30 og den deri nævnte retspraksis).

56 Det fremgår imidlertid i tilstrækkelig grad af anmodningen om præjudiciel afgørelse, at den forelæggende ret ønsker oplyst, om de rejsendes ret til en passende nedsættelse af prisen og en passende erstatning, der er fastsat i artikel 14, stk. 1 og 2, i direktiv 2015/2302, ligeledes har til formål at sanktionere og afskrække rejsearrangører, således at der ved fastsættelsen af størrelsen af denne nedsættelse og denne erstatning skal tages hensyn til den omstændighed, at de har til formål at sanktionere disse rejsearrangører. Det tredje spørgsmål kan derfor realitetsbehandles.

57 Hvad angår besvarelsen af dette spørgsmål skal det bemærkes, at det fremgår af ordlyden af artikel 14, stk. 1 og 2, i direktiv 2015/2302, at medlemsstaterne med forbehold af de undtagelser, der er fastsat i disse bestemmelser, skal sikre, at de rejsende i enhver periode, hvor de leverede ydelser er behæftet med en mangel, og for enhver skade, de har lidt som følge af denne mangel, har ret til henholdsvis en passende nedsættelse af prisen og en passende erstatning fra rejsearrangørerne. Ved at tillægge de rejsende disse rettigheder gør denne bestemmelse det muligt at genoprette den aftalemæssige ligevægt, der foreligger ved indgåelsen af aftaler om en pakkerejse, for så vidt som bestemmelsen gør det muligt dels at kræve, at rejsearrangørerne genindfører en pris, der svarer til de faktisk leverede ydelser, dels at opnå kompensation fra disse rejsearrangører for den skade, som de berørte rejsende har lidt som følge af en mangel ved de leverede ydelser.

58 Derimod gør hverken ordlyden af artikel 14, stk. 1 og 2, i direktiv 2015/2302 eller den sammenhæng, hvori denne bestemmelse indgår, det muligt at fastslå, at tildelingen af de rettigheder til de rejsende, der er fastsat heri, ligeledes har til formål at gøre det muligt at sanktionere rejsearrangører i tilfælde af mangler. Hverken den nævnte bestemmelse eller dette direktivs artikel 13, som fastsætter en harmoniseret ordning for ansvar i kontraktforhold for disse arrangører, fastsætter en mulighed for at pålægge dem et erstatningsansvar med straffende formål. Artikel 25 i direktiv 2015/2302, hvorefter medlemsstaterne fastsætter bestemmelser om sanktioner for overtrædelse af de nationale bestemmelser, der er vedtaget i medfør af dette direktiv, bekræfter, at tildelingen af disse rettigheder til rejsende ikke har til formål at gøre det muligt at pålægge de nævnte rejsearrangører sanktioner.

59 Desuden kan formålet med direktiv 2015/2302 om at bidrage til opnåelsen af et højt forbrugerbeskyttelsesniveau ikke i sig selv begrunde en fortolkning af dette direktivs artikel 14, stk. 1 og 2, hvorefter denne bestemmelse ligeledes har til formål at sanktionere rejsearrangører. Et sådant beskyttelsesniveau er nemlig allerede opnået ved det nævnte direktiv, idet det tillægger de rejsende de nævnte rettigheder med henblik på at genoprette den aftalemæssige ligevægt mellem disse rejsende og disse rejsearrangører efter en mangel ved de leverede ydelser.

60 Af ovenstående grunde skal det tredje spørgsmål besvares med, at artikel 14, stk. 1 og 2, i direktiv 2015/2302 skal fortolkes således, at retten til en passende nedsættelse af prisen for enhver periode, hvor der forelå en mangel, og retten til erstatning for enhver skade, der er lidt som følge af en mangel, som fastsat i denne bestemmelse, har til formål at genoprette den aftalemæssige ligevægt mellem rejsearrangørerne og de rejsende og ikke at sanktionere disse rejsearrangører.

Det fjerde spørgsmål

61 Den forelæggende ret ønsker med det fjerde spørgsmål nærmere bestemt oplyst, om artikel 3, nr. 12), i direktiv 2015/2302 skal fortolkes således, at situationer, der følger af en offentlig myndighedsakt, såsom nedrivning af en turistinfrastruktur til fuldbyrdelse af en afgørelse fra en offentlig myndighed, ikke er omfattet af begrebet »uundgåelige og ekstraordinære omstændigheder« som omhandlet i denne bestemmelse.

62 I denne henseende bemærkes, at artikel 3, nr. 12), i direktiv 2015/2302 definerer begrebet »uundgåelige og ekstraordinære omstændigheder« som »en situation, som den part, der påberåber sig en sådan situation, ikke har nogen indflydelse på, og hvis konsekvenser ikke kunne afværges, selv hvis der var blevet truffet alle rimelige foranstaltninger«.

63 Rækkevidden af dette begreb illustreres i 31. betragtning til dette direktiv, idet det heri angives, at »[d]ette [f.eks.] kan [...] omfatte krigsførelse, andre alvorlige sikkerhedsproblemer såsom terrorisme, betydelige risici for menneskers sundhed såsom udbrud af en alvorlig sygdom på rejsedestinationen eller naturkatastrofer såsom oversvømmelser, jordskælv eller vejrforhold, der gør det umuligt at rejse sikkert til destinationen som fastsat i aftalen om pakkerejsen«.

64 Domstolen har desuden allerede fastslået, at begrebet »uundgåelige og ekstraordinære omstændigheder« er beslægtet med begrebet »force majeure« i betydningen af usædvanlige og uforudsigelige omstændigheder, som den, der påberåber sig force majeure, ikke har nogen indflydelse på, og hvis følger vedkommende ikke kunne have undgået trods størst mulig agtpågivenhed. Selv om direktiv 2015/2302 ikke indeholder en henvisning til force majeure, har Domstolen fastslået, at begrebet »usædvanlige og uundgåelige omstændigheder« konkretiserer og udgør en udtømmende gennemførelse af begrebet »force majeure« inden for rammerne af det nævnte direktiv (jf. i denne retning dom af 8.6.2023, UFC – Que choisir og CLCV, C-407/21, EU:C:2023:449, præmis 54 og 56 og den deri nævnte retspraksis).

65 Domstolen har i øvrigt fastslået, at udtrykket »uundgåelige og ekstraordinære omstændigheder« i artikel 3, nr. 12), i direktiv 2015/2302 kun vedrører situationer, der var uforudseelige (jf. i denne retning dom af 29.2.2024, Tez Tour, C-299/22, EU:C:2024:181, præmis 74).

66 Det følger heraf, at situationer, der opstår som følge af offentlige myndighedsakter, kun kan være omfattet af begrebet »uundgåelige og ekstraordinære omstændigheder« som omhandlet i artikel 3, nr. 12), i direktiv 2015/2302, hvis den part, der påberåber sig sådanne situationer, ikke har nogen indflydelse på dem, og konsekvenserne af de nævnte situationer ikke kunne afværges,

selv hvis der var blevet truffet alle rimelige foranstaltninger, hvilket indebærer, at den, som påberåber sig disse omstændigheder, ikke har nogen kontrol over dem, og at omstændighederne er uforudsigelige.

67 Vedtagelsen af offentlige myndighedsakter reguleres imidlertid generelt af såvel proceduremæssige som materielle regler, der bl.a. sikrer, at disse retsakter vedtages på en gennemsigtig måde efter en afvejning af forskellige interesser. Gennemførelsen af de nævnte retsakter sker desuden som regel efter en vis offentliggørelse. De situationer, der følger af vedtagelsen af sådanne retsakter, er derfor generelt ikke uforudsigelige.

68 I det foreliggende tilfælde er sagsøgte i hovedsagen af den opfattelse, at det omhandlede nedrivningsarbejde var en følge af en offentlig myndighedsakt, som sagsøgte skulle indordne sig under, således at den mangel, der følger af denne retsakt, svarer til en uundgåelig og ekstraordinær omstændighed, der frigør sagsøgte for dennes erstatningspligt over for sagsøgerne i hovedsagen.

69 I denne henseende bemærkes, at den rejsende i henhold til artikel 14, stk. 3, litra c), i direktiv 2015/2302 ikke har ret til erstatning, hvis rejsearrangøren kan forelægge dokumentation for, at manglen skyldes uundgåelige og ekstraordinære omstændigheder.

70 Det påhviler derfor den forelæggende ret at vurdere, om nedrivningen af den i hovedsagen omhandlede infrastruktur til opfyldelse af en afgørelse fra de albanske myndigheder i det foreliggende tilfælde har skabt en situation, som den pågældende rejsearrangør ikke har nogen indflydelse på, og hvis konsekvenser ikke kunne afværges, selv hvis der var blevet truffet alle rimelige foranstaltninger. I denne henseende tilkommer det den forelæggende ret at afgøre, om denne arrangør eller direktøren for den omhandlede turistinfrastruktur inden vedtagelsen af denne afgørelse var blevet underrettet om den procedure, der førte til vedtagelsen af den nævnte afgørelse, eller om de havde deltaget i denne procedure, eller om disse personer var blevet underrettet om indholdet af samme afgørelse, inden den blev gennemført. En sådan oplysning eller deltagelse fra denne direktørs side er tilstrækkelig, eftersom rejsearrangøren i henhold til artikel 13, stk. 1, i direktiv 2015/2302 kan holdes ansvarlig for enhver mangel forårsaget af dennes leverandører af rejsetjenesteydelser (jf. i denne retning dom af 18.3.2021, Kuoni Travel, C-578/19, EU:C:2021:213, præmis 35).

71 Når der foreligger en sådan deltagelse eller oplysning, kan nedrivningen af de omhandlede infrastrukturer ikke anses for at være uforudseelig. Mangler ved de leverede ydelser som følge af en sådan nedrivning kan ikke anses for at være en situation, som den pågældende rejsearrangør ikke har nogen indflydelse på, og hvis konsekvenser ikke kunne afværges, selv hvis der var blevet truffet alle rimelige foranstaltninger. Hvis rejsearrangøren eller dennes tjenesteyder underrettes om en sådan afgørelse, og den nævnte rejsearrangør har en tilstrækkelig frist til med den fornødne omhu at kunne tilbyde den pågældende rejsende egnede alternativer i overensstemmelse med artikel 13, stk. 5, i direktiv 2015/2302 inden gennemførelsen af denne afgørelse, kan det nemlig ikke lægges til grund, at samme rejsearrangør ikke kunne have undgået konsekvenserne af denne afgørelse. Under sådanne omstændigheder kan denne nedrivning ikke være omfattet af begrebet »uundgåelige og ekstraordinære omstændigheder« som omhandlet i artikel 14, stk. 3, litra c), i direktiv 2015/2302.

72 Alt efter omstændighederne udelukker den forudsigelige karakter af nedrivningen af den omhandlede infrastruktur til gennemførelse af en afgørelse fra de albanske myndigheder ligeledes, at den pågældende rejsearrangør kan frigøres fra sin forpligtelse til at yde sagsøgerne i hovedsagen erstatning i henhold til artikel 14, stk. 3, litra b), i direktiv 2015/2302, som

bestemmer, at den rejsende ikke har ret til erstatning, hvis rejsearrangøren kan forelægge dokumentation for, at manglen kan tilskrives en tredjepart, som ikke har forbindelse med leveringen af de rejseydelser, der er indeholdt i aftalen om pakkerejsen, og er uforudselig eller uundgåelig.

73 Henset til samtlige ovenstående betragtninger skal det fjerde spørgsmål besvares med, at artikel 3, nr. 12), i direktiv 2015/2302 skal fortolkes således, at situationer, der følger af en offentlig myndighedsakt, såsom nedrivning af en turistinfrastruktur til fuldbyrdelse af en afgørelse fra en offentlig myndighed, ikke er omfattet af begrebet »uundgåelige og ekstraordinære omstændigheder« som omhandlet i denne bestemmelse, når disse retsakter er blevet vedtaget efter en procedure, som har gjort det muligt for de berørte parter, såsom den pågældende rejsearrangør eller dennes eventuelle leverandører af rejsetjenesteydelser, at få kendskab hertil rettidigt inden deres gennemførelse.

Sagsomkostninger

74 Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den forelæggende ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagsomkostningerne. Bortset fra nævnte parters udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Tiende Afdeling) for ret:

1) Artikel 14, stk. 3, litra b), i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv (EU) 2015/2302 af 25. november 2015 om pakkerejser og sammensatte rejsearrangementer samt om ændring af forordning (EF) nr. 2006/2004 og Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2011/83/EU og om ophævelse af Rådets direktiv 90/314/EØF, sammenholdt med dette direktivs artikel 4,

skal fortolkes således, at

denne bestemmelse er til hinder for en bestemmelse i national ret, der fastsætter, at rejsearrangøren, når en mangel ved pakkerejseydelser kan tilskrives en tredjepart, som ikke har forbindelse med leveringen af disse ydelser, og efter sin karakter er uforudselig eller uundgåelig, skal godtgøre, at denne mangel skyldes denne tredjeparts fejl, for at kunne frigøre sig sit ansvar over for den rejsende.

2) Artikel 14, stk. 1, i direktiv 2015/2302

skal fortolkes således, at

selv om en rejsende har modtaget en del af de ydelser, der leveres af en rejsearrangør, kan den passende nedsættelse af prisen, som denne rejsende har ret til i tilfælde af en mangel ved disse ydelser, svare til en fuld refusion af den pågældende pakkerejses pris, når denne mangel er så alvorlig, at denne pakkerejse, henset til dens formål, objektivt set ikke længere er i nævnte rejsendes interesse.

3) Artikel 14, stk. 1 og 2, i direktiv 2015/2302

skal fortolkes således, at

retten til en passende nedsættelse af prisen for enhver periode, hvor der forelå en mangel, og retten til erstatning for enhver skade, der er lidt som følge af en mangel, som fastsat i denne bestemmelse, har til formål at genoprette den aftalemæssige ligevægt mellem rejsearrangørerne og de rejsende og ikke at sanktionere disse rejsearrangører.

4) **Artikel 3, nr. 12), i direktiv 2015/2302**

skal fortolkes således, at

situationer, der følger af en offentlig myndighedsakt, såsom nedrivning af en turistinfrastruktur til fuldbyrdelse af en afgørelse fra en offentlig myndighed, ikke er omfattet af begrebet »uundgåelige og ekstraordinære omstændigheder« som omhandlet i denne bestemmelse, når disse retsakter er blevet vedtaget efter en procedure, som har gjort det muligt for de berørte parter, såsom den pågældende rejsearrangør eller dennes eventuelle leverandører af rejsetjenesteydelser, at få kendskab hertil rettidigt inden deres gennemførelse.

Underskrifter